

**เศรษฐกิจพอเพียงและบัญชีครัวเรือน: แนวคิดการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน
ผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**
**Sufficiency Economy and Household Accounting: Sustainable Living
Concepts Through The Royal Development Study Center**

ณัฐดนัย ประเทืองบริบูรณ์¹, ปิยพัชร ศรีวงษ์วิศาล² และโสภณ ตู้จินดา³
Nathdanaï Pratuangboriboon¹, Piyapach Sriwongvisal², Sophon Tuchinda³
e-mail: nathdanaipg@gmail.com

(Received: 2022-09-13; Revised: 2023-06-06; Accepted: 2023-09-19)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเจตนาที่จะนำเสนอแนวคิดการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนบนความสัมพันธ์ระหว่างหลักเศรษฐกิจพอเพียงและบัญชีครัวเรือน ในสภาวะการปรับตัวภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ประชาชนมีความสุขอย่างยั่งยืน ผ่านการศึกษาและสังเคราะห์ถึงหลักการ แนวคิด และทฤษฎี ที่ระบุไว้ในเอกสารวิชาการ งานวิจัย และแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องด้วยวงลำดับประเด็นตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงประเด็นที่สุดท้ายตามวัตถุประสงค์การวิจัย และความสัมพันธ์กันในประเด็นต่างๆ ตามกรอบแนวคิดการวิจัย ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริจำนวน 3 แห่ง ซึ่งคัดเลือกจากความแตกต่างของภูมิภาคคือ ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง ที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ ได้แก่ 1) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ 2) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร และ 3) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี โดยทำการศึกษาในระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2564 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565

ผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลเกิดข้อค้นพบคือประชาชนสามารถเรียนรู้ในการนำพาตัวเองครอบครัว ชุมชน สุขุมสุขอย่างยั่งยืนบนความพอมีพอกิน อย่างสอดคล้องกับปัจจัยการผลิตทั้ง ดิน น้ำ และป่าไม้ ที่มีความสัมพันธ์กันและการเรียนรู้เพื่อสร้างวินัยทางการเงินด้วยการจัดทำบัญชีครัวเรือน ส่งผลให้มีการออมเงินเพิ่มขึ้น ปัญหาหนี้สินลดลง จากการรับรู้ถึงระดับรายได้และรายจ่ายของตนเอง

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง; บัญชีครัวเรือน; การดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน; ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

¹รองศาสตราจารย์ ดร.,คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

²นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุขัญบัณฑิต สาขาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

³นักวิชาการอิสระด้านกฎหมายและสังคม

¹Associate Dr., Humanities and Social Science, LamPangRajabhat University

²Philosophy of Doctor Program in Science for Sustainable Local Development, Chiang Mai Rajabhat University

³Independent Scholar in Law and Social

ABSTRACT

This article aims to present the concept of sustainable living based on the relationship between sufficiency economy principles and household accounting in conditions of adaptation under changes in the 21st century climate through synthesis of related literature on principles, concepts and theories from academic papers, research papers and electronic resources. The synthesized information was organized and presented in a logical manner to address the research objectives according to the research framework. The study focused on 3 Royal Development Study Centers which were selected by regions: the North, the Northeast, and the Central. With geographical, economic, social and cultural diversity representing each region, Huai Hong Khrai Royal Development Study Center, Phu Phan Royal Development Study Center SakonNakhon Province, andHuai Sai Royal DevelopmentStudyCenter Phetchaburi Province were selected. The study was conducted between July 2021 and June 2022.

The data synthesis showed that people were able to learn to lead themselves, their families, and communities towards sustainable happiness based on sufficiency in accordance with the related production factors of soil, water and forest. They also learned to become financially disciplined through household accounting, resulting in increased savings and decreased debt by being aware of their income and expenses.

Keywords : Sufficiency Economy; Household Accounting; Sustainable Living; Royal Development Study Center

บทนำ

แนวคิดการพัฒนาตามบริบทประเทศเป็นเรื่องที่มีความสำคัญนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา แต่แนวคิดในระยะแรกมักจำกัดอยู่กับการหาวิธีการเพื่อเร่งรัดพัฒนาประเทศด้อยพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายให้มีความทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว แนวคิดหรือทฤษฎีกระแสหลัก (Main Stream) ในการพัฒนาได้แก่การพัฒนาแบบภาวะทันสมัย (Modernization) ที่เน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมุ่งเปลี่ยนประเทศกสิกรรมดั้งเดิมให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ทันสมัย ซึ่งผลจากการพัฒนาแบบภาวะทันสมัยนี้ก่อให้เกิดความไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน (เกษร เกษมชื่นยศ, 2563) โดยที่การวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะแรกๆ ทุกรัฐบาลจะมุ่งไปที่การยกระดับและพัฒนาเศรษฐกิจตลอดจนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเป็นหลัก การมุ่งเน้นไปที่การพัฒนา “คน” หรือการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงจะไม่ค่อยให้ความสำคัญอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากมิติแห่งปัญหาหรือแนวคิดของรัฐบาลและนักวิชาการที่เกี่ยวกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาในขณะนั้นความแตกฉานเพื่อการวางแผนสำหรับ “คน” หรือ “พัฒนาทุนมนุษย์” อาจจะยังไม่กระจ่างหรือมองว่าด้านอื่นสำคัญกว่า (รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร, 2561)

เนื่องจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี สังคม สิ่งแวดล้อม และการเป็นโลกดิจิทัลที่สถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของโลกมีการส่งผ่านข้อมูลและเชื่อมต่อกันอย่างรวดเร็ว ปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การสร้างความมั่นคงและการพัฒนาที่ยั่งยืน (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2557) และเมื่อโลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 การปรับตัวของคนเพื่อเพิ่มทักษะที่จำเป็นจึงกลายเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จที่คนรุ่นใหม่ต้องใส่ใจและพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง แต่โลกสมัยใหม่ที่เรอาศัยอยู่นี้ ปัญหาต่างๆ ที่ต้องพบเจอล้วนมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงในการดำรงชีวิตในสังคม และสภาพแวดล้อมทางสังคมมีแนวโน้มจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรงและฉับพลัน ในหลากหลายมิติซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออนาคตการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก (วิทวัส เพ็ญภู, เสรี ชัดแจ้ง และพุดิชาดา จันทะคุณ, 2563)

ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจครั้งรุนแรงโดยเฉพาะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างรุนแรงและกว้างขวาง โดยวิกฤตการณ์ครั้งนั้นค่อยๆ ก่อตัวขึ้นขณะที่เศรษฐกิจไทยขยายตัวอย่างรวดเร็วระหว่างปี พ.ศ. 2533-2538 และได้สะสมปัญหาไว้อย่างต่อเนื่องทั้งในภาคสถาบันการเงินและภาคเอกชน ในที่สุดเศรษฐกิจฟองสบู่ก็แตกจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2540 ที่ต่อมาได้ลุกลามขยายไปทั่วภูมิภาคเอเชียจนได้รับการขนานนามว่า “โรคต้มยำกุ้ง” (ผุสดี ทิพทัส และคณะ, 2553) จากการพัฒนาระแสหลักของประเทศที่เป็นการพัฒนาในแนวทางทุนนิยม ที่ดำรงอยู่และมีอิทธิพลทั่วโลก โดยมีแนวคิดที่สำคัญคือการให้ทุกประเทศเปิดเสรีและเปิดกว้างเพื่อติดต่อกับโลกภายนอกประเทศ ซึ่งจะช่วยให้ประเทศที่อยู่ชายขอบที่ยังด้อยพัฒนาจะถูกยกระดับให้มีการพัฒนามากขึ้น ดังนั้นประเทศที่ด้อยพัฒนาจะต้องเข้ามาร่วมในโลกาภิวัตน์ ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว

เช่น การขายสินค้าที่ผลิตขึ้นในประเทศ หรือมีการเปิดประเทศเพื่อให้เกิดการลงทุน เปิดรับเทคโนโลยีจากต่างชาติ ด้วยจะทำให้การไหลเวียนของทุน สินค้า และเทคโนโลยีที่ทันสมัยของประเทศที่ร่ำรวยจะช่วยให้ประเทศยากจนมีการพัฒนาสูงขึ้น (กิตติคุณ ดั่งวงศ์, เอกรัตน์ มหามงคล และสมพงษ์ รุติจิตโต, 2561) ขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยเพื่อให้ความก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาชาติโดยหลงลืมไปว่าพื้นฐานของสังคมและชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยคือสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในชุมชนการผลิตขั้นพื้นฐานทางเกษตรกรรม มากกว่าการผลิตทางอุตสาหกรรม และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบขยายตัว การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เกิดค่านิยมการบริโภควัตถุตามแบบอย่างในสังคมตะวันตก รวมทั้งการมุ่งเน้นพัฒนาสังคมและประเทศในลักษณะก้าวกระโดด (วนิดา เสร็จกิจ, 2563)

สถานการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจของประเทศเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภาคครัวเรือนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติได้จัดทำการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2564 พบว่าครัวเรือนเกินครึ่งเป็นครัวเรือนที่มีหนี้สิน (ร้อยละ 51.5) โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 205,679 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้ในครัวเรือน 155,166 บาท ประกอบด้วยหนี้เพื่อใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค 78,204 บาท หนี้เพื่อซื้อ/เช่าซื้อบ้าน และ/หรือที่ดิน 73,808 บาท และหนี้เพื่อใช้ในการศึกษา 3,154 บาท และเมื่อพิจารณาจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนระหว่างปี 2554 - 2564 พบว่า มีทิศทางตรงข้ามกับสัดส่วนของครัวเรือนที่เป็นหนี้ และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือเพิ่มจาก 134,900 บาท ในปี 2554 เป็น 205,679 บาท ในปี 2564 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) ขณะที่ภาระค่าใช้จ่ายหนี้ครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นหนี้สินเพื่อการอุปโภค บริโภค โดยเกิดจากการกู้ยืมในระบบที่เป็นหนี้สินระยะสั้น และตั้งแต่ปลายปี 2562 เป็นต้นมา แนวโน้มของภาระหนี้ครัวเรือนในสถานการณ์ช่วงสถานการณ์โควิด-19 จะสูงขึ้น และมีรายได้ลดลง เนื่องจากการโดนเลิกจ้างงานและทำการค้าขายหรือเปิดกิจการซึ่งหากรู้จักประเมินสถานการณ์ทางการเงินของตนเองเพื่อป้องกันการใช้จ่ายที่มากเกินไป และการมีวินัยทางการเงินในตัวเองจะเป็นแนวทางในการแก้ไขภาระหนี้ครัวเรือนได้ (กานต์มณี การินทร์, 2565)

จากการที่ภาระหนี้ครัวเรือนขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และยังคงสูงกว่าอัตราการเติบโตของ GDP จนนำไปสู่ปัญหาด้านเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ภาคครัวเรือนและความสามารถในการชำระหนี้ ซึ่งครัวเรือนที่มีภาระหนี้มากที่สุดคืออาชีพเกษตรกร ขณะที่มูลค่าหนี้เฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงที่สุดในคืออาชีพผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ นักวิชาการ และนักบริหารที่รวมข้าราชการครู และตำรวจ (ลลิตา บุคตา, 2559) และจากที่มีการศึกษาวิเคราะห์เศรษฐกิจภาคครัวเรือนไทยด้วยการศึกษาฐานข้อมูลขนาดใหญ่ของหนี้รายสัญญาของบริษัทข้อมูลเครดิตบูโรแห่งชาติ จำกัด ซึ่งครอบคลุมข้อมูลหนี้ครัวเรือนกว่า 60 ล้านสัญญา สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยเป็นหนี้เร็ว เป็นหนี้นาน และมีหนี้มูลค่ามาก (วิโรจน์ สันติประภพ, 2560) ทั้งนี้ วิฤตการณ์ต่างๆที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ใหม่ทั้งที่เป็นโอกาสและสิ่งท้าทาย ชุมชนท้องถิ่น นักพัฒนาสังคม นักวิชาการ ภาคเอกชน ภาครัฐ ควรอาศัยสถานการณ์ทบทวนความล้มเหลวของวิกฤตเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงทบทวนความล้มเหลวของการแก้ปัญหาเพื่อกลับไปแบบเดิมที่หมายถึงการก่อรูปความเข้มแข็งของสังคมไทยจากฐานรากของชุมชน (กฤษฎา บุญชัย และคณะ, 2563)

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนากระแสหลักของประเทศหลายครั้งนับตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา ประชาชนในประเทศผ่านพ้นวิกฤตมาได้ทุกครั้งด้วยพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรในรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับความพอเพียงและรู้เท่าทันที่อยู่บนพื้นฐานการมีความตระหนักรู้ให้แก่ประชาชนคนไทยมาโดยตลอด แต่จุดมุ่งเน้นการพัฒนาก็ได้เปลี่ยนแปลง รัฐบาลยังคงมุ่งเน้นการพัฒนาที่เกิดประโยชน์ต่อภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ส่งผลให้ประเทศต้องประสบกับปัญหาประชาชนอ่อนแอไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ (กรชนก สนิทวงศ์ และณรงค์ เจนใจ, 2563) โดยเฉพาะโครงการพระราชดำริที่ตั้งอยู่ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา ที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรชีวิตของชาวเขาที่ บ้านดอยปู่ยกใกล้พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ และพระราชทานเงินจำนวน 200,000 บาท ให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำหรับจัดหาที่ดินสำหรับดำเนินงานวิจัยไม้ผลเขตหนาวเพิ่มเติมจากสถานีวิจัยดอยปู่ยกซึ่งมีพื้นที่คับแคบ ซึ่งเรียกพื้นที่นี้ว่า “สวนสองแสน” ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งโครงการหลวงขึ้น และนอกจากนี้ ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรกรรมเนื่องจากพสกนิกรของพระองค์ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบทและประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ประกอบกับภาคเกษตรกรรมเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจไทยในห้วงเวลาเกือบศตวรรษ พระองค์จึงทรงพระราชทานแนวพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินอกภูมิภาคต่าง ๆ ระหว่างปี 2522-2526 เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของเกษตรกร ซึ่งมีหลักการ คือการพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอนโดยทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ขณะเดียวกันจะต้องอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความรู้ เทคนิคและวิชาการสมัยใหม่ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมวิทยาของแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันด้วยเสมอ โดยปัจจุบันศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ทั้งหมด 6 ศูนย์ กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ (ทวีศักดิ์ อุ่จิดติกุล, 2559) โดยในแต่ละศูนย์ฯ เป็นเหมือนสถาบันการเรียนรู้ที่ประกอบไปด้วยหลักการทางทฤษฎีและหลักการปฏิบัติในสภาพความเป็นจริงที่เป็นการผสมผสานกันระหว่างองค์ความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ในการทำสิ่งสมมาอย่างลงตัว

บทความนี้จึงมาจากความสนใจในการศึกษาถึงหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ที่อยู่บนพื้นฐานการปรับตัวภายใต้ความเปลี่ยนแปลงและวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจนเป็นเหตุให้ระบบเศรษฐกิจภาคครัวเรือนไทยเกิดผลกระทบอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจภาคครัวเรือน ซึ่งมีหลักการคือการพัฒนาที่เป็นไปตามขั้นตอนโดยทำให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและสังเคราะห์ถึงหลักการ แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจพอเพียงและบัญชีครัวเรือนที่นำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้

2. เพื่อนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจภาคครัวเรือนสำหรับประชาชนให้สามารถประยุกต์ใช้เพื่อสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

บททวนวรรณกรรม

มูลนิธิชัยพัฒนา (2559) ระบุว่า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ทรงใช้หลักการของการพัฒนาที่ต้องเป็นไปตามขั้นตอน คำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมวิทยาของแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันด้วยเสมอ ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ความตอนหนึ่งว่า

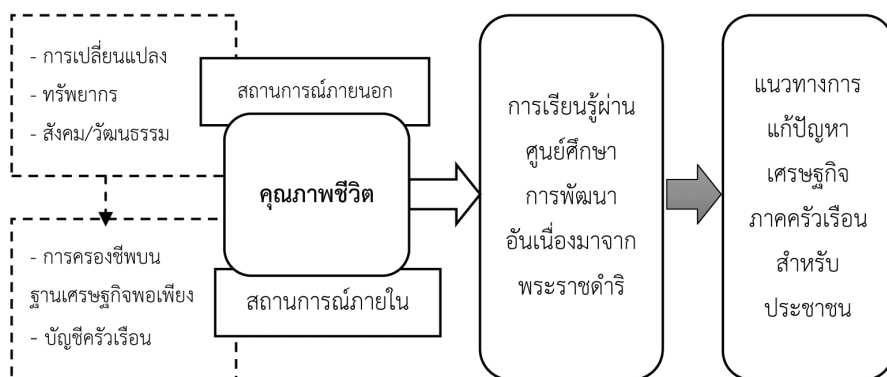
“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศตามสังคมวิทยา คือนิสัยใจคอของคนเรา จะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง ...”

ด้วยหลักการดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ขึ้นตามภูมิภาคต่างๆ ทำหน้าที่เสมือน “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” ที่รวบรวมสรรพวิชาในการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย วิธีการแก้ปัญหาด้านเกษตรกรรมที่ครอบคลุมปัญหาเรื่องน้ำ ดิน และป่าไม้ โดยศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ แต่ละแห่งล้วนมีลักษณะปัญหา “เฉพาะ” แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมราชวชิรฉายเกี่ยวกับสภาพปัญหาของแต่ละแห่งไว้อย่างชัดเจน ซึ่งในระยะเริ่มแรกที่มีการจัดตั้งศูนย์ฯ จะมีรูปแบบองค์ประกอบของคณะกรรมการบริหารและอนุกรรมการของแต่ละศูนย์ที่แตกต่างกันออกไป ทำให้การดำเนินงานของศูนย์ฯ มีลักษณะหลากหลายและขาดเอกภาพ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ สามารถจะดำเนินงานสนองพระราชดำริได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเอกภาพและสอดคล้องซึ่งกันและกัน โดยงานขยายผลของศูนย์ศึกษาฯ ทำให้เกษตรกรร้อยละ 43.3 มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมาก และเกษตรกรร้อยละ 50.5 มีความเป็นอยู่ดีขึ้นพอสมควร โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีเป็นเงิน 216,821.98 บาท และมีรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีเป็นเงิน 146,306.98 บาท ทั้งนี้ ส่วนใหญ่มีรายได้พอเพียงกับรายจ่ายและมีเงินออมในครัวเรือน นอกจากนั้นแล้วงานขยายผลของศูนย์ศึกษาฯ ยังช่วยให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของประเทศให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย (สำนักงาน กปร., 2559)

อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่องค์การยูเนสโก (UNESCO) (2013) ได้กำหนดไว้ 5 ด้าน ประกอบด้วย มาตรฐานการครองชีพ การเปลี่ยนแปลงประชากร ระบบสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการพัฒนา และทรัพยากร ซึ่ง ชัยวุฒิ ครุฑมาศ, ไววิทย์ หนูเอก และสมโชค จักรหิรัญ (2564) ระบุว่า การที่มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบและแต่ละองค์ประกอบนั้น ก็มีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันไปตามทัศนคติของแต่ละบุคคล หรือแต่ละสังคม คุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดที่มีความหลากหลายและซับซ้อน ซึ่งได้มีการศึกษากันอย่าง

แพร่หลาย โดยมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ คุณภาพชีวิตเป็นแนวความคิดที่ยากจะทำให้เป็นที่ยอมรับในสังคมทั่วไป ด้วยเหตุผล 3 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่งคือ คุณภาพชีวิตเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่สามารถบรรยายตีความ โดยผ่านตัวกรองด้านความคิดและภาษาที่ต่างกัน ประการที่สองคือคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับคุณค่าที่แฝงอยู่ นักวิจัยต้องกำหนดกรอบความหมายให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถประเมินผลได้ และประการสุดท้ายคือคุณภาพชีวิตเป็นความคิดที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ ความเจริญงอกงาม และพัฒนาการของมนุษย์ การมีอายุยืนยาวกระบวนการทางด้านจิตใจล้วนอยู่ภายใต้ของอิทธิพลต่าง ๆ รวมทั้งค่านิยมด้วย ซึ่งหากนิยมเป็นแบบเดียวกันก็หมายความว่าทุกคนโดยไม่มีการคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านอายุช่วงชั้นทางสังคม การศึกษา ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ (สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล, 2539; ธนัชชา จันทมน, พิพัฒน์ ไทยอารี และศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี, 2564)

จากการศึกษาวรรณกรรมทำให้ทราบถึงความสำคัญของการหลักการเชิงวิชาการต่าง ๆ ที่นำไปสู่การกำหนดเป็นแนวคิดในการวิจัยที่แสดงได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 : ภาพกรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ญัณฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์, ปิยพัชร ศรีวงษ์วิศาล และโสภณ ตู้อินดา. (2564).

กรอบแนวคิดการวิจัย. เชียงใหม่ : สัังเคราะห์.

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิธีการวิจัยเอกสารเป็นเครื่องมือสำคัญ โดยผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารระดับทุติยภูมิ คือ วรณกรรมที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย บทความวิจัยและวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ เอกสารเผยแพร่ของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติ ราชกิจจานุเบกษา แผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ เป็นต้น

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภาคครัวเรือนและนำไปสู่การประยุกต์ใช้เพื่อสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนของประชาชน จึงนำเอาหลักการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริจำนวน 3 แห่ง ซึ่งคัดเลือกจากความแตกต่างของภูมิภาคคือ ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง ที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ ได้แก่ 1) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ 2) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร และ 3) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี มาวิเคราะห์ถึงหลักสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เพื่อหาข้อสรุปและนำเสนอในเชิงวิชาการต่อไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ได้มาจากการสำรวจเอกสารแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ เอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาและแนวคิดด้านการพัฒนาการบริหาร ศาสตร์พระราชานโยบาย เศรษฐกิจพอเพียง กฎหมาย หลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของภาครัฐและเอกชน มาสังเคราะห์และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภาคครัวเรือนด้วยการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงและบัญชีครัวเรือนสำหรับประชาชนให้สามารถประยุกต์ใช้เพื่อสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และนำข้อมูลมาประมวลหาความชัดเจนในการกำหนดแนวทางตามวัตถุประสงค์การวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Approach) เป็นสำคัญ โดยผู้วิจัยพิจารณาความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูลแต่ละประเภทจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ ข้อมูลที่มาจาก 1) หนังสือและสิ่งพิมพ์ของศูนย์ 2) บทความและวารสาร 3) ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งทำการวิเคราะห์ข้อมูลของเอกสารที่ค้นคว้าไว้โดยการตรวจสอบความถูกต้องและน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลที่ได้คัดเลือกมา เพื่อจับใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและจัดบันทึกแต่ละใจความที่ได้เสมือนว่าเอกสารแต่ละเล่มคือคำตอบของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย การตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) จากเอกสารประกอบกับเอกสารอื่น ๆ โดยอาจมีการแบ่งประเภทตามเนื้อหาของเอกสารและเปรียบเทียบเนื้อหาประเภทต่าง ๆ ตามเนื้อหาแล้วเปรียบเทียบเฉพาะเนื้อหาเท่านั้น ในการสังเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยกระบวนการ 1) ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) จัดหมวดหมู่ของเอกสาร บทความ และงานวิจัยตามเป้าหมายในการวิจัย 3) วิเคราะห์เนื้อหาในเอกสาร บทความ และงานวิจัยเช่น สภาพพื้นที่ แนวคิดหลักการ และวิธีการที่ใช้ในการพัฒนา ความเหมือนหรือแตกต่างของสาระในเอกสาร บทความ และงานวิจัยและสังเคราะห์ผลการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลง และความเกี่ยวพันกันในประเด็นต่าง ๆ ตามกรอบแนวคิดการวิจัยแล้วสรุปผลเชิงพรรณนา

4. ระยะเวลาดำเนินการ

ผู้วิจัยดำเนินการในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2564 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565

ผลการวิจัย

จากการศึกษาและสังเคราะห์ถึงหลักการ แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริพบว่า เหตุผลในการเกิดขึ้นของศูนย์ฯ มาจากสภาพครัวเรือนเกินครึ่งหนึ่งของครัวเรือนในประเทศไทยเป็นครัวเรือนที่มีหนี้สินและมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้การพัฒนาประเทศเป็นไปด้วยความล่าช้า เนื่องจากการที่ประเทศมีหนี้สินภาคครัวเรือนจำนวนมากนั้นเป็นความเสี่ยงสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยในระยะข้างหน้า และเมื่อพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับความพอเพียงและรู้เท่าทันที่อยู่บนพื้นฐานการมีความตระหนักรู้ให้แก่ประชาชนคนไทย ซึ่งถือเป็นการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของประเทศที่สำคัญ จึงทรงพระราชทานแนวพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินิคมภาคต่างๆ เพื่อเป็นตัวอย่างให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้เพื่อลดการเป็นหนี้ภาคครัวเรือน และให้ประชาชนสามารถอยู่ได้ด้วยพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง

จากการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นเป็นสถานที่ที่ให้ "การศึกษา" และให้ "การพัฒนา" ไปพร้อมกันโดยมีวัตถุประสงค์หลักที่คือ ทำการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมแต่ละท้องถิ่น เป็นแหล่งผสมผสานทางวิชาการและการปฏิบัติที่นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติและประชาชนใช้แลกเปลี่ยนสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ เป็นแบบจำลองของพื้นที่ที่มีการพัฒนาแบบผสมผสานทุกสาขาในลักษณะสหวิทยาการและมีการบริหารที่เป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน มีการประสานงานและประสานการดำเนินงานที่มีเอกภาพและเป็นศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จในลักษณะของ "พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต" รวมทั้งนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ขยายผลไปสู่ "คน" เพื่อให้นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างยั่งยืน โดยผลจากการสังเคราะห์กรณีศึกษาของศูนย์ฯ เพื่อนำมากำหนดเป็นแนวทางในการสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในชีวิตประจำวัน และการดำเนินกิจการต่าง ๆ

จากการศึกษาข้อมูลศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง 3 แห่งพบว่า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ได้นำมโนปรีชาญาณของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางหลักสำหรับการปฏิบัติตนเพื่อการทำกินของราษฎรโดยมุ่งเน้นให้ผู้ผลิตหรือผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภคภายใต้ขอบเขตของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่เป็นประการสำคัญ ซึ่งก็คือหลักในการลดการพึ่งพาจากภายนอก เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาวะเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมรูปแบบการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่มีใช้หมายความว่าถึงการกระเป๋ยดกระเสี้ยจนเกินสมควร หากแต่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือลงทุนขยายกิจการจากทุนเหลือเก็บที่พึงได้ภายหลังการใช้จ่ายที่เพียงพอสำหรับชีวิต ครอบครัว และธุรกิจแล้ว คือไม่ใช้จ่ายเกินตัวเกินฐานะที่หามาได้ด้วยวิธีการ

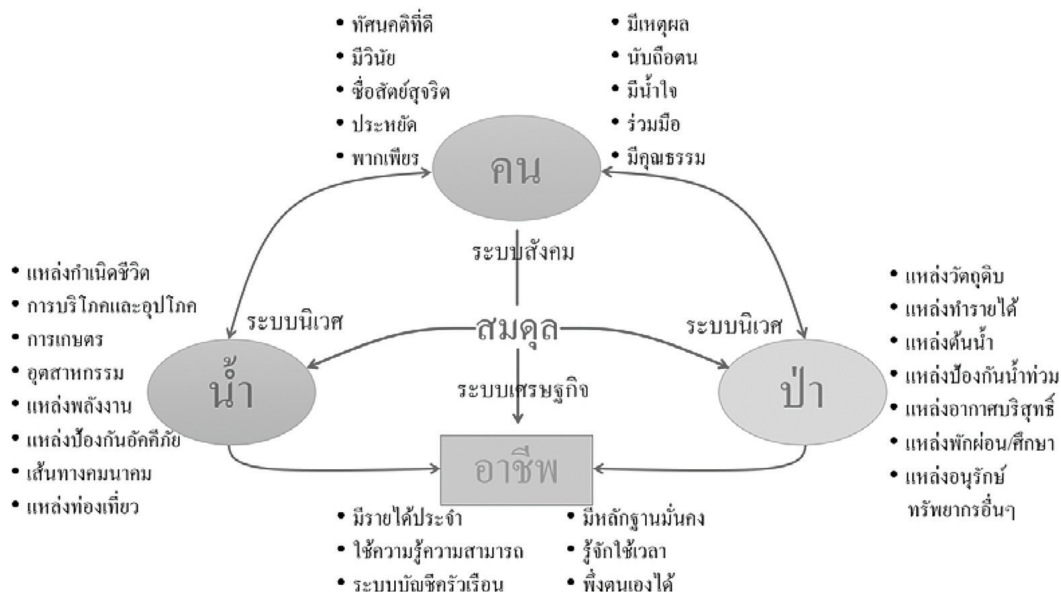
จัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวันลง และลดการขยายผลการดำเนินงานแบบเกินตัว ทำให้มีเงินออมที่มากขึ้น โดยเฉพาะช่วงวิกฤต COVID-19 ระบาดทุกคนไม่ออกนอกบ้านไปไหนมาไหน ส่วนใหญ่จะระวังและป้องกัน แต่การเอาผลผลิตที่ปลูกที่แต่ละคนต่างมีมาแบ่งปันกันทำให้ทุกคนรอบครัวมีกินมีใช้ทุกครัวเรือน เพราะทุกคนยึดแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ทำให้มีทุนสำรองสำหรับครัวเรือนอย่างมั่นคงโดยเฉพาะเรื่องอาหารการกิน ทุกคนสามารถเก็บเกี่ยวกำไรจากที่ผาสุกไว้บนผืนแผ่นดินมาใช้ในยามนี้ได้อย่างไม่ขัดสน เป็นคลังอาหารที่ไม่มีวันหมดสิ้นตราบใดที่ยังมีแผ่นดินทำมาหากิน และในอนาคตหากเจอสถานการณ์แบบนี้ก็จะมีปัญหาอย่างแน่นอนวันนี้ทุกคนไม่ต้องออกจากหมู่บ้านก็มีกินและได้กินอ้อมๆทุกมือทุกครัวเรือนและจะไม่ขัดสนไปอีกนาน เพราะทุกคนได้นำมาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติใช้จึงทำให้มีความมั่นคงทั้งอาหารและการดำรงชีวิต (วันเพ็ญ จันทศรี, 2563)

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของศูนย์ศึกษาการพัฒนาทั้ง 3 แห่ง ย่อมเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความแตกต่างกันคือ รูปแบบการพัฒนาต่าง ๆ ในบริเวณต้นน้ำเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธารซึ่งศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่เป็นการพัฒนาป่าไม้พื้นที่ต้นน้ำลำธารให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์เป็นหลักต้นทางเป็นการศึกษาพัฒนาด้านป่าไม้ ปลายทางเป็นการศึกษาพัฒนาด้านการประมงตามอ่างเก็บน้ำต่างๆ ผสมกับการศึกษาด้านการเกษตรกรรม ด้านปศุสัตว์และโคนม และด้านเกษตรอุตสาหกรรม โดยทำหน้าที่เสมือน “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” หรืออีกนัยหนึ่ง “สรุปผลและการพัฒนา” ที่ประชาชนจะเข้าไปเรียนรู้และนำไปปฏิบัติได้ ถือเป็น “ชุมทรัพย์ทางปัญญา” ที่รวบรวมสรรพวิชาการในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีพและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชนและชุมชนทั้งในเรื่องเทคนิควิชาการสมัยใหม่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ฟื้นฟู นาภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ภายใต้ปรัชญา “ต้นทางคือป่าไม้ ปลายทางคือประมง” ขณะที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร เป็นการวางโครงการจัดหาน้ำสนับสนุนโครงการศูนย์ฯ โดยพระราชทานพระราชดำริให้พิจารณานำน้ำจากอ่างเก็บน้ำตาดไฮใหญ่มาสนับสนุนพื้นที่เกษตรกรบริเวณบ้านนาแก และทรงคัดเลือกพื้นที่จัดตั้งศูนย์ ณ บริเวณบ้านนาแก ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ด้วยพระองค์เองเพื่อเป็นพื้นที่ตัวแทนของภูมิภาคทั้งหมด ด้วยพื้นที่นี้มีลักษณะสภาพธรรมชาติแวดล้อมและวงจรชีวิตภาพที่คล้ายคลึงกับภูมิภาคโดยทั่วไปของภาคอีสาน เป็นการพัฒนาตามแนวพระราชดำริในลักษณะ “สร้างน้ำ เพิ่มป่า พัฒนาชีวิตที่พอเพียง” โดยที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรีเกิดจากการพระราชทานพระราชดำริให้ดำเนินงานในรูปแบบ “ป่าไม้หมู่บ้าน” คือให้ราษฎรดำเนินการเองเป็นเจ้าของปลูกป่าและบำรุงดูแลรักษาต้นไม้เอง พร้อมทั้งได้ศึกษาการป้องกันไฟป่าแบบ “ระบบป่าเปียก” ต่อมาได้มีการปลูกหญ้าแฝก เพื่อการปรับปรุงดิน และหญ้าแฝกเปรียบเสมือนกำแพงธรรมชาติที่มีชีวิต จะช่วยชะลอความเร็วของน้ำที่ไหลบ่าสามารถดักตะกอนดินทำให้เกิดหน้าดินและความชื้นในดินด้วย นอกจากนี้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เน้นการบริหารจัดการในแปลงให้มีความยั่งยืน คือมีผลผลิตต่อเนื่อง

แบบรายวัน ราย 15 วัน รายเดือน และรายปี เพื่อให้มีรายได้ตลอดทั้งปีพร้อมกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวัน และลดการขยายผลการดำเนินงานแบบเกินตัว ทำให้มีเงินออมที่มากขึ้น ซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรนำไปปฏิบัติใช้ในพื้นที่ของตนเองได้

และเมื่อทำการสังเคราะห์ข้อมูลจากการวางลำดับประเด็นตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงประเด็นที่สุดท้ายตามวัตถุประสงค์การวิจัย และความเกี่ยวพันกันในลักษณะประเด็นต่าง ๆ ตามกรอบแนวคิดการวิจัย เกิดข้อค้นพบว่า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็น "ต้นแบบ" ความสำเร็จของการดำเนินงานในลักษณะของ "พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต" เพื่อให้ผู้สนใจเข้าไปศึกษาดูงาน โดยจะได้รับความรู้รอบด้าน อีกทั้งมีความสะดวก รวดเร็ว ซึ่งนำไปสู่การได้รับประโยชน์สูงสุด หรืออาจเรียกได้ว่า "ศูนย์ศึกษาการพัฒนาต้นแบบ เรียนรู้ศาสตร์พระราชาย่างยั่งยืน" จากพระราชดำริด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพเกษตรกร ปัญหาต่าง ๆ ของเกษตรกรได้รับการบรรเทาเบาบางลง มีแหล่งพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเกษตร เกิดความรู้ความเข้าใจใหม่ ๆ ที่เป็นผลดีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกร มีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอ มีรายได้เพิ่มขึ้นจนกระทั่งสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้ด้วยพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานแก่พสกนิกรของพระองค์ บนพื้นฐานความขยันหมั่นเพียร อดทน อดออม รู้รักสามัคคี ไม่โลภ ห่างไกลอบายมุข หรือก็คือต้องรู้จักพอประมาณ มีเหตุมีผล สร้างภูมิคุ้มกันให้การดำรงชีวิตนั่นเอง โดยที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ยึดแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาปฏิบัติใช้เป็นแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากรดินและป่าไม้ รวมถึงเป็นสถานที่ถ่ายทอดวิชาการและเทคโนโลยีด้านการเกษตรที่เหมาะสมตามภูมิสังคมให้แก่ประชาชนมาอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้มีอาชีพ มีรายได้มีความสุขอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของพสกนิกรชาวไทยให้ดีขึ้นในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ยากไร้ด้อยโอกาสในชนบทห่างไกล ผลจากการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ทำให้คนไทยอยู่ได้โดยการ "พึ่งตนเอง" ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนพระองค์ทรงช่วยให้ประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤตครั้งแล้วครั้งเล่า และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งจากการจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้ทำการศึกษา มาสามารถแสดงแนวทางการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลของระบบสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาสู่ความยั่งยืน ได้ดังรูปต่อไปนี้

ภาพที่ 2 : กระบวนทัศน์การดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน

ที่มา: ณัฐธัญย์ ประเทืองบริบูรณ์, ปิยพัชร ศรีวงษ์วิศาล และโสภณ ตู้อินดา. (2564 ข).

กระบวนทัศน์การดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน.เชียงใหม่: สังเคราะห์.

จากภาพที่ 2 ที่ระบุถึงกระบวนทัศน์การดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนประกอบด้วยปัจจัยหลัก 4 ด้าน คือ 1) คน ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการพัฒนาตนเองไปสู่การพึ่งตนเองให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้วิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ทั้งนี้ การจะผ่านพ้นปัญหาไปได้ต้องเริ่มจากการมีทัศนคติที่ดี มีวินัยต่อตนเองและผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักประหยัด มีความพากเพียรไม่ย่อท้อ มีความคิดเชิงเหตุผล นับถือตนเองและมีน้ำใจต่อผู้อื่น รู้จักให้ความร่วมมือ และมีคุณธรรมนำพาจิตใจ 2) ไฟ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบ แหล่งสร้างรายได้ เป็นแหล่งต้นน้ำและป้องกันน้ำท่วม เป็นแหล่งอาศรมบริสุทธิ์ เป็นแหล่งพักผ่อนและศึกษาธรรมชาติ รวมถึงเป็นแหล่งอนุรักษ์ทรัพยากร ที่ต้องช่วยกันดูแลรักษาเพื่อทุกคน 3) น้ำ ที่เป็นปัจจัยที่ทำให้คนและไฟสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยเป็นแหล่งกำเนิดชีวิต ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค ทำการเกษตร อุตสาหกรรม เป็นที่สร้างพลังงาน ป้องกันอัคคีภัย เป็นเส้นทางคมนาคม และสร้างการท่องเที่ยวได้ และ 4) อาชีพ ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ของ คน ไฟ และน้ำ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์เป็นอาชีพต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดเป็นการสร้างรายได้ประจำ โดยอาศัยความรู้ความสามารถที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ สามารถจัดทำระบบบัญชีครัวเรือนที่นำไปสู่การสร้างหลักฐานที่มั่นคง รู้จักใช้เวลาให้เกิดประโยชน์จนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยปัจจัยทั้ง 4 ด้านเป็นการรักษาสมดุลระหว่างระบบสังคมที่มีคนอยู่ร่วมกัน ระบบเศรษฐกิจที่เกิดจากอาชีพอันหลากหลาย และระบบนิเวศที่มีการใช้และรักษาร่วมกันเพื่อให้คงอยู่อย่างยาวนาน

นอกจากนี้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ต่างๆ ยังได้ส่งเสริมความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอในระดับที่จะช่วยลดผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก โดยต้องมีความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและยั่งยืนใน 4 มิติ ประกอบด้วย มิติทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศทางการเงิน การเข้าใจหลักทางบัญชี และการวิเคราะห์สถานะทางการเงิน (ณดา จันทร์สม, 2563) ทั้งนี้เนื่องจากประเด็นสำคัญที่ทำให้เกิดภาระหนี้ครัวเรือน มาจากไม่มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายภายในครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนไม่มีรายได้มาจากอาชีพเสริมที่ทำนอกเหนือจากอาชีพหลัก อีกทั้งยังมีพฤติกรรมที่สร้างหนี้สินมาจากการใช้จ่ายเงิน มากกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ การใช้ชีวิตหรูหราเกินตัว ไม่มีการออมเงินอย่างจริงจังและการก่อหนี้ไม่รู้จักรักจบ ทำให้พฤติกรรมทางการเงินเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นระดับหนี้ครัวเรือนให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ หากสร้างวินัยทางการเงินได้ จะทำให้เกิดปัญหาหนี้สินในระดับน้อย ซึ่งความสำคัญของการออมเงินอย่างสม่ำเสมอ และการตระหนักถึงความสำคัญของเงินสำรองเพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน หรือนำเงินที่มีอยู่ไปลงทุนเพิ่มเพื่อต่อยอดรายได้ รวมถึงการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้ได้มากที่สุด นั่นคือ สมาชิกในครัวเรือนและชุมชนต้องช่วยกันรณรงค์และสร้างวินัยทางการเงินเพื่อแก้ไขพฤติกรรมของการอุปโภคและบริโภคที่เกินความจำเป็นในชีวิต โดยลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง จะทำให้ระดับรายได้และรายจ่ายเกิดความสมดุลกัน และยังต้องมีการออมเพื่อเก็บไว้ใช้ในอนาคต รวมถึงปฏิเสธการบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ซึ่งสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างวินัยทางการเงิน คือต้องทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง หรือการสร้างครัวเรือนที่เป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการบริหารการเงิน และหนี้ครัวเรือนมาถ่ายทอดความรู้เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ครัวเรือนอื่น ๆ ให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน สามารถมองได้ถึงข้อดีที่สามารถทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นได้จริง หากมีวินัยทางการเงินที่ดี (มนต์หนา คงแก้ว, นิตพลพิชัย ดุลยวาทีต และกุลธีรา ทองใหญ่, 2561)

การที่ศูนย์ฯ ทั้ง 3 แห่งได้มุ่งพัฒนาและสร้างเป็นต้นแบบเพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการนำบัญชีครัวเรือนมาใช้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและครอบครัวเป็นการสร้างความยั่งยืนด้านการใช้ชีวิตภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่ถึงแม้จะเกิดวิกฤตต่าง ๆ ก็สามารถที่จะรับมือได้อย่างมั่นคง อย่างไรก็ตาม นภมณี เตพละกุล และวศินี ธรรมศิริ (2561) ระบุว่า ความเชื่อมโยงระหว่างการบัญชีและศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เกิดจากความต้องการในการวิเคราะห์ว่า ทำอย่างไรถึงจะถือได้ว่าพอเพียง เพื่อรู้ก่อนว่าตนเองอยู่ในฐานะระดับใด โดยใช้การบัญชีช่วยในการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมจดบันทึกรายการหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเงินไว้ในรูปของเงินตราจัดหมวดหมู่ สรุปผล และตีความหมายของรายการทางการเงิน โดยบทบาทของการบัญชีในการสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล โดยแต่ละบุคคลสามารถจัดทำบัญชี การรับจ่ายของตนภายในครัวเรือนให้ทราบถึงระดับฐานะรายได้ รายจ่ายของตนเอง เพื่อใช้ในการวางแผนการเงินส่วนบุคคล ซึ่งรวมถึงการใช้จ่ายในอนาคต และไม่ใช้จ่ายเกินตัว แต่จากสภาพปัญหาปัจจุบันของการจัดทำบัญชีครัวเรือนในชีวิตประจำวันภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังคงประสบปัญหาเกี่ยวกับความ

เข้าใจในขั้นตอนกระบวนการจัดทำบัญชีให้ถูกต้องและครบถ้วนสามารถตรวจสอบได้ อุปสรรคที่สำคัญคือ การสร้างหรือยอมรับแนวคิดและประโยชน์ของการปรับใช้การบัญชีครัวเรือนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การให้เวลาค่อนข้างน้อยในการจัดทำบัญชี ซึ่งต้องมีการสรุปรายรับ-รายจ่ายทุกสิ้นวัน และไม่เข้าใจในการจัดทำระบบบัญชีที่ถูกต้อง ขาดตัวแทนในการถ่ายทอดและให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถบันทึกบัญชีได้เป็นปัจจุบันจะทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของรายรับ-จ่ายที่ไม่ชัดเจน (ภภาพิต ศรีสว่างวงศ์, 2562)

มีงานการศึกษาวิจัยของแสงเดือน อยู่เกิด (2562) ระบุข้อค้นพบสำคัญว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน คือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมและสนับสนุน มีอิทธิพลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน ด้านการควบคุมค่าใช้จ่าย ต้นทุน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การทำบัญชีครัวเรือน ทำให้ผู้จัดทำบัญชีรู้จักการใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น จึงเป็นการสร้างพื้นฐานความพอมีพอกินพอใช้ และส่งผลให้เกิดการวางแผนทางการเงิน และสามารถลดภาระหนี้สินโดยการจัดการรายจ่ายให้สมดุลและยังมีอิทธิพลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน ด้านความสามารถในการชำระหนี้ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การที่ชุมชนมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทำให้ผู้จัดทำบัญชีครัวเรือนสามารถวางแผนการออมของตนเองและครอบครัวได้ จึงทำให้แต่ละครอบครัวลำดับความสำคัญของรายจ่ายในแต่ละวันว่ามีรายจ่ายใดที่มีความสำคัญเพื่อให้การใช้จ่ายเงินภายในครอบครัวมีพอใช้และเหลือเก็บเพื่อการออม และสามารถวางแผนการชำระหนี้สินโดยไม่กระทบต่อการดำเนินชีวิตขณะที่งานการศึกษาวิจัยถึงการทำบัญชีครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ วสันต์ กาญจนมุกดา, ภาณุ ธรรมสุวรรณ และวิวัฒน์ ฤทธิมา (2564) แล้วพบว่าสภาพและการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ด้านความเข้าใจการจัดทำบัญชีครัวเรือน ด้านความรู้คู่คุณธรรม ด้านความพอประมาณและด้านความมีเหตุผล รูปแบบการพัฒนาบัญชีครัวเรือนอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพิจิตรในด้านการคำนวณต้นทุนในการประกอบอาชีพ ด้านรูปแบบการพัฒนาบัญชีครัวเรือน ด้านรายรับและด้านการออมเงินอยู่ในระดับมาก และการพัฒนาบัญชีครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ด้านรูปแบบและวิธีการบันทึกบัญชีครัวเรือน ด้านการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ด้านการปฏิบัติในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน ด้านการส่งเสริมองค์ความรู้การทำบัญชีครัวเรือนและด้านทักษะการคิดหลักบัญชีของบัญชีครัวเรือน สำหรับการส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรขับเคลื่อนเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้น ความสำคัญของการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถือว่าเป็นเครื่องมือที่ทำให้สามารถบริหารจัดการด้านการเงินของครัวเรือนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นตามแนวทางการศึกษาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง 3 แห่ง ที่ให้ความสำคัญกับประเด็นภาระหนี้ครัวเรือนของราษฎรจากการ

ไม่จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายภายในครัวเรือน และการมีการสร้างหนี้จากการใช้จ่ายเงินมากกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ ไม่มีการออมเงิน ซึ่งการสร้างวินัยทางการเงินจะทำให้เกิดปัญหาหนี้สินในระดับน้อย จึงมุ่งเน้นบทบาทของการบัญชีในการสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลให้สามารถจัดทำบัญชี รายการรับ-จ่ายของตนเองและภายในครัวเรือน เพื่อให้รู้ถึงระดับรายได้และรายจ่ายของตนเอง และสามารถบรรลุถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ด้วยการบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวัน สรุปเป็นรายสัปดาห์และรายเดือนว่ามีรายรับมาจากแหล่งใดบ้าง จำนวนเท่าใด และมีรายจ่ายอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด เพื่อจะได้เห็นภาพรวมทางการเงินทั้งของตนเองและครอบครัวเพื่อวางแผนการใช้จ่ายเงินในปัจจุบันและอนาคต รวมถึงการออมเพื่อเป็นทุนทรัพย์ในการใช้จ่ายในยามจำเป็น ซึ่งเป็นการควบคุมค่าใช้จ่ายและบริหารการเงินอย่างเป็นระบบ เพื่อลดปัญหาหนี้สินและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เสริมสร้างประสบการณ์แก่ราษฎรทุกภูมิภาค สามารถสร้างความสำเร็จให้ทุกคนไม่เพียงเฉพาะอาชีพเกษตรกรรมเท่านั้น ซึ่งเรียนรู้ได้เพื่อนำพาตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สุขุมสุขอย่างยั่งยืนบนความพอมีพอกิน อย่างสอดคล้องกับปัจจัยการผลิตทั้ง ดิน น้ำ ป่าไม้ ที่มีความสัมพันธ์กัน หากสิ่งใดเกิดผลกระทบก็จะส่งผลกระทบต่อเนื่องอย่างเป็นวงจร และสุดท้ายจะส่งผลกระทบต่อมนุษย์ ซึ่งการทำงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บนพื้นฐานหลักภูมิสังคม คือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ที่ก่อนจะทำอะไรต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหาทั้งทางด้านกายภาพ ด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และผลจากการพัฒนาตามแนวพระราชดำริทำให้คนอยู่ได้ด้วย การ “พึ่งตนเอง” ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน เพื่อความสมดุลและยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ สำหรับเป็นพื้นฐานความมั่นคงทางอาหารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์และสามารถแก้ปัญหาในแต่ละพื้นที่การพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

สิ่งสำคัญที่ทำให้ประชาชนในเขตศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง 3 แห่งมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้และดำรงชีวิตได้อย่างไม่ขัดสน เนื่องจากในทุกศูนย์ศึกษาฯ ให้ความสำคัญกับประเด็นภาระหนี้ครัวเรือนของราษฎร ที่ไม่มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายภายในครัวเรือน และการมีการสร้างหนี้จากการใช้จ่ายเงินมากกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ ไม่มีการออมเงิน ซึ่งการสร้างวินัยทางการเงินจะทำให้เกิดปัญหาหนี้สินในระดับน้อย จึงมุ่งเน้นบทบาทของการบัญชีในการสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลให้สามารถจัดทำบัญชี รายการรับ-จ่ายของตนเองและภายในครัวเรือน เพื่อให้รู้ถึงระดับรายได้และรายจ่ายของตนเอง ดังที่ภักตรา เรื่องสิทธิสัญญา (2555) ระบุว่า “บัญชีครัวเรือน” เป็นการประยุกต์ทางการบัญชีเพื่อใช้เป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้จัดทำบัญชีครัวเรือนสามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ทำให้เกิดการประหยัดและการออม และในที่สุดจะสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

รัฐไม่ควรที่จะละเลยแนวทางในการนำหลักการและความสำเร็จของการดำเนินงานตามแนวทางพระราชดำริที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนาที่ไปพร้อมกันมาส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในภาคประชาชนให้มากที่สุด เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ภาคครัวเรือนของไทยสามารถปรับปรุงการดำรงชีวิตได้อย่างเข้มแข็งในสถานการณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาภายใต้แนวทางการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลของระบบสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ตามหลักการพัฒนาสู่ความยั่งยืน ขณะที่รัฐควรกำหนดแนวทางการสร้างวินัยทางการเงินในภาคประชาชนด้วยการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อจะได้เห็นภาพรวมทางการเงินทั้งของตนเองและครอบครัวและวางแผนการใช้จ่ายเงินในปัจจุบันและอนาคตอย่างเป็นระบบ ที่จะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นและยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการลดภาระการใช้จ่ายของรัฐบางรายการในการดูแลประชาชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษานี้เป็นเพียงการสังเคราะห์ข้อมูลจากหลักการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริจำนวน 3 แห่ง เท่านั้น ซึ่งแนวทางการดำเนินงานตามพระราชดำรียังมีอีกเป็นจำนวนมาก ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรศึกษาวิธีการหรือแนวทางจากรูปแบบการบริหารงานตามแนวพระราชดำรินี้ในลักษณะอื่น เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ บนพื้นฐานความแตกต่างของบุคคล และสภาพพื้นที่ที่ประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- กรชนก สนิทวงศ์ และณรงค์ เจนใจ.(2563). แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข “พอมิ พอกิน พอใช้” อย่างยั่งยืน. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 5(1), 1-16.
- กฤษฎา บุญชัย และคณะ. (2563). *การประเมินความเสียหาย ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่นต่อภาวะโรคระบาด COVID 19*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- กิตติคุณ ดั่งสงค์, เอกรัตน์ มหามงคล และสมพงษ์ จิตจิดโต.(2561). แนวคิดในการพัฒนาประเทศไทย. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืนในยุค Thailand 4.0, (น. 183-193). น่าน: วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ.
- กานต์มณี การินทร์.(2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาระหนี้ครัวเรือนในสถานการณ์ช่วงโควิด-19 ของเกษตรกรในเขตตำบลสะแกโพรง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(2), 458-472.
- เกษร เกษมชื่นยศ.(2563). การพัฒนาของไทยตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 26(1), 16-30.
- ชัยวุฒิ ครุฑมาศ, ไวยทย์ หนูเอก และสมโชค จักรหัตถ์. (2564). *การพัฒนาต้นแบบศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา พัฒนาชุมชน ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครศรีธรรมราช.
- ทวีศักดิ์ อุ่นจิตติกุล.(2559). "ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ" ศาสตร์แห่งพระราชฯ. <https://www.dailynews.co.th/articles/532281/>
- ธัชชา จันคณา, พิพัฒน์ ไทยอารี และศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี. (2564). คุณภาพชีวิตของบุคลากรในหน่วยงานราชการที่มีผลมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา : กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. *วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ*, 2(3), 16-45.
- ณดา จันทรสม.(2563). บริหารการเงินเพื่อความพอเพียง. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ณัฐดนัย ประเทืองบริบูรณ์, ปิยพัชร์ ศรีวงษ์วิศาล และโสภณ ตูจันดา. (2564 ก). *กรอบแนวคิดการวิจัย*. เชียงใหม่ : สัณเคราะห์.
- _____. (2564 ข). *กระบวนการค้นคว้าวิจัยอย่างยั่งยืน*. เชียงใหม่ : สัณเคราะห์.
- นภมณี เดพละกุล และวศินี ธรรมศิริ. (2561). เศรษฐกิจพอเพียงกับการบัญชี : งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง. *วารสารวิชาชีพบัญชี*, 14(44), 129-139.
- ปภาพิต ศรีสว่างวงศ์.(2562). *แนวทางการจัดทำบัญชีครัวเรือนสู่การสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

- ผุสดี ทิพทัส, ชัยบูรณ์ ศิริชนะวัฒน์ และวิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ. (2553). *สถาปัตยกรรมหลัง พ.ศ. 2540: วิฤตการณ์และทางเลือกของสถาปนิกไทย*. กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ภัทรา เรืองสินัญญา. (2555). “บัญชีครัวเรือน เรื่องใกล้ตัวที่ถูกลืมมองข้าม”. *วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 7(1), 20-28.
- มนต์ทนา คงแก้ว, นิตพลพิชัย ดุลยชาติ และกุลธีรา ทองใหญ่. (2561). *สถานการณ์หนี้ครัวเรือนกับแนวทางการสร้างวินัยทางการเงินเพื่อความพอเพียง*. สงขลา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2559). *การพัฒนาสังคมและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน*. <http://chaipat.or.th/site-content/item/213-social-development-and-enhance-quality-of-life-of-people.html>
- รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร. (2561). *เดินทางประเทศไทย กับนวัตกรรมการพัฒนาทุนมนุษย์. มติชนออนไลน์ คอลัมภ์นิวส์มอนิเตอร์*. https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_1218456
- ลลิตา บุตดา. (2559). *หนี้ภาคครัวเรือนกับวัฏจักรธุรกิจไทย. คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- วนิดา เสรีจกิจ. (2563). *การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในบริบทของการพัฒนาประเทศ. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 8(1), 73-98.
- วสันต์ กาญจนมุกดา, ภาณุธรรมสุวรรณ และวิวัฒน์ ฤทธิมา. (2564). *การทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพื้นที่จังหวัดพัทลุง. วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 6(1), 187-198.
- วันเพ็ญ จันทศรี. (2563). *ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทางออกยามวิกฤตของราษฎรไทย*. <https://www.ryt9.com/s/prg/3119288>
- วิวัฒน์ เพ็ญภู, เสรี ชัดเข้ม และพุดิชาดา จันทะคุณ. (2563). *การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน: ทักษะที่สำคัญอันดับแรกของศักยภาพมนุษย์ในศตวรรษที่ 21. วารสารเศรษฐศาสตร์สาร*, 14(1), 253-267.
- วิโรจน์ สันติประภาพ. (2560). *สุนทรพจน์ในงานแถลงข่าว โครงการแก้ไขปัญหานี้ส่วนบุคคลที่ไม่มีหลักประกัน (คลินิกแก้หนี้). ห้องประชุมภัทรธรรมใจ อาคาร 2 ชั้น 2 ธนาคารแห่งประเทศไทย วันที่ 17 พฤษภาคม 2560*.
- สุภางค์ จันทวานิช และวิศนิตลิตระกุล. (2539). *การพัฒนาแนวคิดและเครื่องชี้วัดสังคมและคุณภาพชีวิตในต่างประเทศในการพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2557). *แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- แสงเดือน อยู่เกิด. (2562). *ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนของกลุ่มศิลปหัตถกรรมในเขตจังหวัดภาคกลาง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม*.
- สำนักงาน กปร. (2559). *แผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2560 - 2564*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- UNESCO. (2013). *Education for a Sustainable Future. UNESCO Asia-Pacific Regional Consultations on a Post-DESD framework*. Bangkok, 16-17 May 2013.